

© Ministerstvo spravedlnosti České republiky, www.justice.cz. [Překlad již zveřejněný na oficiální webové stránce Ministerstva spravedlnosti České republiky.] Povolení k opětovnému zveřejnění tohoto překladu bylo uděleno Ministerstvem spravedlnosti České republiky pouze pro účely zařazení do databáze Soudu HUDOC.

© Ministry of Justice of the Czech Republic, www.justice.cz. [Translation already published on the official website of the Ministry of Justice of the Czech Republic.] Permission to re-publish this translation has been granted by the Ministry of Justice of the Czech Republic for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

## **Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva**

### **Rozsudek ze dne 6. července 2010 ve věci č. 41615/07 – *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku***

Velký senát Soudu rozhodl šestnácti hlasy proti jednomu, že v případě výkonu rozsudku, kterým bylo nařízeno navrácení dítěte do Izraele dle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, by došlo k porušení článku 8 Úmluvy ve vztahu k oběma stěžovatelům, matce i dítěti. Navrácení dítěte do Izraele by nebylo v jeho nejlepším zájmu a navrácení matky spolu s dítětem do Izraele by bylo nepřiměřeným zásahem do jejího práva na respektování rodinného života.

#### **I. Skutkové okolnosti**

Stížnost podala matka jménem svým a svého syna. Matka, státní občanka Švýcarska, se usadila v Izraeli, kde se vdala za státního občana Izraele a v roce 2003 porodila syna. V téže roce se otec připojil k ultra-ortodoxnímu radikálnímu hnutí. Z důvodu obav o odvoz syna z Izraele otcem za účelem náboženské indoktrinace se matka obrátila na soud, který jí vyhověl a zakázal odvézt syna mimo Izrael do jeho dospělosti a současně svěřil syna do péče matky a stanovil styk s otcem. Styk byl posléze omezen na asistovaný styk z důvodu ohrožujícího chování otce. V roce 2005 bylo manželství rozvedeno a matka tajně odjela s dítětem do Švýcarska. Otec podal žádost o navrácení dítěte do Izraele dle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. V srpnu 2006 okresní soud rozhodl, že dítě bylo neoprávněně přemístěno do Švýcarska, avšak uplatnil výjimku z pravidla návratu dle čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy. Odvolací soud nechal vypracovat psychologický posudek, dle kterého by navrácení do Izraele s matkou dítě vystavilo riziku duševní újmy a bez matky riziku značné duševní újmy. V květnu 2007 pak rozsudek okresního soudu potvrdil. S odkazem na další zjištění a psychologický posudek považoval za splněnou podmínku výjimky z pravidla návratu. V srpnu 2007 nicméně federální soud nařídil navrácení dítěte do Izraele. V červnu 2009 okresní soud rozhodl, že dítě má žít s matkou ve Švýcarsku, pozastavil styk otce s dítětem a rodičovskou odpovědnost získala matka. Z rozsudku vyplývá, že dítě se adaptovalo ve Švýcarsku.

#### **II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu**

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé s odkazem na článek 8 Úmluvy namítali porušení práva na respektování jejich rodinného života.

##### **a) Právní základ**

Soud předně konstatoval, že rozsudek federálního soudu ze srpna 2007 byl založen na Haagské úmluvě, nicméně stěžovatelé namítali, že odvoz dítěte z Izraele nebyl neoprávněný. Soud tak musel přezkoumat, zda Haagská úmluva byla dostatečným právním základem pro navrácení dítěte do Izraele. Soud uvedl, že soudy tří instancí dospěly k závěru o protiprávním přemístění dítěte do Švýcarska. Ačkoli bylo dítě v Izraeli matce svěřeno do péče, otec měl společně s matkou rodičovskou odpovědnost dle izraelského práva a odjezd znemožnil výkon styku s dítětem. Právo péče o dítě dle Haagské úmluvy má autonomní význam. Instituce opatrovnictví dle izraelského práva je srovnatelná s

právem péče o dítě dle čl. 5 písm. a) Haagské úmluvy, které zahrnuje právo určit místo pobytu dítěte. Toto právo je zahrnuto rovněž do opatrovnictví. V projednávané věci bylo porušeno, jelikož právo péče o dítě bylo svěřeno společně oběma rodičům a nic nenaznačuje, že by do odjezdu nebylo skutečně vykonáváno, jak vyžaduje čl. 3 písm. b) Haagské úmluvy. Nadto matka dítě odvezla navzdory rozhodnutí izraelského soudu o zákazu jeho odvozu z Izraele, který byl vydán na její žádost. Konečně, ačkoli se Haagská úmluva vztahuje v zásadě pouze na porušení práva péče, z její preambule vyplývá, že usiluje rovněž o ochranu stykových práv, jejichž výkon ze strany otce byl odjezdem dítěte z Izraele znemožněn.

#### *b) Obecné zásady*

Dle Soudu Úmluvu nelze vykládat ve vzduchoprázdnu, ale v souladu s obecnými zásadami mezinárodního práva. V případech mezinárodních únosů dětí závazky státu vyplývající z článku 8 Úmluvy musí být vykládány zejména s ohledem na Haagskou úmluvu (*Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku*, č. 31679/96, rozsudek ze dne 25. ledna 2000, § 95) a Úmluvu o právech dítěte (*Maire proti Portugalsku*, č. 48206/99, rozsudek ze dne 26. června 2003, § 72). Soud nicméně musí vzít v úvahu zvláštní povahu Úmluvy jako nástroje evropského veřejného pořádku za účelem zajištění plnění závazků států dle článku 19 Úmluvy. Z uvedeného důvodu je Soud oprávněn přezkoumat řízení vedené vnitrostátními soudy, zejména aby se ujistil, zda vnitrostátní soudy při výkladu a použití ustanovení Haagské úmluvy zajistily záruky stanovené článkem 8 Úmluvy (*Bianchi proti Švýcarsku*, č. 7548/04, rozsudek ze dne 22. června 2006, § 92). Rozhodujícím faktorem je, zda byla nastolena spravedlivá rovnováha mezi zájmy dítěte a obou rodičů a veřejným zájmem, v rámci prostoru pro uvážení daného státu v takových případech (*Maumousseau a Washington proti Francii*, č. 39388/05, rozsudek ze dne 6. prosince 2007, § 62).

Podstatný je nejlepší zájem dítěte (*Ghanoré proti Francii*, č. 40031/98, rozsudek ze dne 19. září 2000, § 59), jak vyplývá z preambule Haagské úmluvy, která stanoví, že „ve věcech péče o děti mají zájmy dětí prvořadou důležitost“. Zájmy dětí mohou v závislosti na své povaze a závažnosti převážet nad zájmy rodičů (*Sahin proti Německu*, č. 30943/96, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2003, § 66). Zájmy rodičů zejména na pravidelný styk s dítětem je nicméně třeba vzít v úvahu při vyvažování různých zájmů, které jsou v sázce (*Kutzner proti Německu*, č. 46544/99, rozsudek ze dne 26. února 2002, § 58). V současnosti existuje široká shoda, a to i mezinárodním právem, že ve všech rozhodnutích týkajících se dětí jsou nejlepší zájmy dětí prvořadé – viz zejména čl. 24 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie, jenž stanoví, že „každé dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy“. Zájem dítěte má dvě složky. Na jedné straně vyžaduje, aby byly zachovány vazby dítěte na jeho rodinu, vyjma případů, kdy se rodina ukáže být zvláště nevhodná. Rodinné vazby mohou být zpřetrhány jen za velmi výjimečných okolností a musí být učiněno vše pro jejich zachování (*Ghanoré proti Francii*, cit. výše, § 59). Na druhé straně je v zájmu dítěte zajistit jeho vývoj ve zdravém prostředí a článek 8 Úmluvy nedovoluje rodiči, aby činil kroky, které by mohly ohrozit zdraví a rozvoj dítěte (*Elsholz proti Německu*, č. 25735/94, rozsudek velkého senátu ze dne 13. července 2000, § 50). Stejná filosofie je vtělena do Haagské úmluvy, která v zásadě vyžaduje urychlený návrat uneseného dítěte, pokud neexistuje vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace (čl. 13 písm. b)). Koncept nejlepšího zájmu dítěte je také základní zásadou Haagské úmluvy. S ohledem na uvedené zastává Soud názor, že článek 13 Haagské úmluvy by měl být vykládán v souladu s Úmluvou.

Z článku 8 Úmluvy plyne, že návrat dítěte nemůže být nařízen automaticky či mechanicky. Nejlepší zájem dítěte z pohledu jeho osobního rozvoje bude záviset na různých individuálních okolnostech, zejména věku dítěte a úrovni jeho vyspělosti, přítomnosti či nepřítomnosti jeho rodičů a prostředí a zkušenostech dítěte. Z těchto důvodů musí být nejlepší zájem posuzován vždy individuálně, což je úkol především pro vnitrostátní orgány, které mají výhodu přímého kontaktu se všemi dotčenými osobami. Požívají přitom prostoru pro uvážení, který je předmětem přezkumu Soudem při posouzení jejich rozhodnutí (*Hokkanen proti Finsku*, č. 19823/92, rozsudek ze dne 23. září 1994, § 55).

Soud se navíc musí ujistit, že řízení, které vedlo k přijetí dotčených opatření, bylo spravedlivé a umožnilo dotčeným osobám plně předložit jejich případ soudu (*Eskinazi a Chelouche proti Turecku*, č. 14600/05, rozhodnutí ze dne 6. prosince 2005) a že vnitrostátní soudy zevrubně přezkoumaly situaci v rodině a celou další řadu faktorů, aby určily nejlepší řešení pro unesené dítě v kontextu žádosti o jeho navrácení do země původu (*Maumousseau a Washington proti Francii*, cit. výše, § 74).

Soud již měl příležitost přezkoumat, zda podmínky výkonu rozsudku o navrácení dítěte byly slučitelné s článkem 8 Úmluvy. Závazky státu v takových případech definoval v rozsudku *Maumousseau a Washington proti Francii*, cit. výše, § 83. Vnitrostátní orgány mají pozitivní povinnost přijmout opatření za účelem sloučení rodičů s dítětem. Tato povinnost není absolutní, nadto sloučení rodiny může vyžadovat přípravu. Pokud se objeví těžkosti způsobené odmítnutím rodiče-únosce podrobit se výkonu rozsudku o navrácení, vnitrostátní orgány by měly vůči tomuto rodiči uplatnit donucovací opatření. Ta sice nejsou vůči dětem žádoucí, nelze je však pominout v případě nezákonného chování rodiče, se kterým dítě žije (*Maire proti Portugalsku*, cit. výše, § 76). V případech, kdy rozhodující roli hraje čas, je přiměřenost přijatých opatření třeba posuzovat s ohledem na rychlost jejich uskutečnění, přičemž plynutí času může mít nenapravitelné následky na vztah dítěte k rodiči, se kterým nežije. Haagská úmluva vyžaduje, aby v řízení o navrácení dětí soudní nebo správní orgány smluvních států jednaly urychleně, přičemž nerozhodnou-li do šesti týdnů od zahájení řízení, je dán důvod pro podání žádosti o vysvětlení (*Maire proti Portugalsku*, cit. výše, § 74).

#### c) Použití obecných zásad na projednávanou věc

Soud úvodem konstatoval, že není jeho úkolem namísto vnitrostátních orgánů posoudit, zda existovalo vážné nebezpečí, že dítě by bylo vystaveno duševní újmě ve smyslu článku 13 Haagské úmluvy v případě navrácení do Izraele. Je nicméně úkolem Soudu zjistit, zda vnitrostátní soudy zajistily záruky stanovené článkem 8 Úmluvy, zejména zda vzaly v úvahu nejlepší zájem dítěte.

Soud poznamenal, že vnitrostátní soudy nebyly při rozhodování jednotné. Soud prvního stupně a odvolací soud žádost otce o navrácení zamítly, zatímco federální soud nařídil navrácení dítěte do Izraele. Odvolací soud přitom neposkytl žádný důkaz vážného nebezpečí újmy nebo nesnesitelné situace pro dítě, pokud by se s ním matka vrátila do Izraele. Konečně okresní soud v červnu 2009 rozhodl o svěření dítěte do péče matky ve Švýcarsku. Několik znalců vyslovalo, že by dítě bylo v případě navrácení vystaveno riziku. Ve světle úvah vnitrostátních soudů a znalců by se navrácení v každém případě mohlo uskutečnit pouze s matkou. Dokonce i federální soud, jediný soud, který se vyslovil pro navrácení, založil své rozhodnutí na zjištění, že neexistovaly objektivní důvody pro nenavrácení matky a bylo možné očekávat, že se do Izraele vrátí s dítětem. Bylo třeba určit, zda by nucený návrat dítěte spolu s matkou, ačkoli matka tuto možnost v podstatě vyloučila, byl přiměřeným zásahem do práva stěžovatelů na respektování jejich rodinného života. Soud musí situaci posuzovat k okamžiku výkonu, nikoli k okamžiku přijetí napadeného opatření (*mutatis mutandis*, *Maslov proti Rakousku*, č. 1638/03, rozsudek velkého senátu ze dne 23. června 2008, § 91). Pokud má k výkonu dojít až po jistém čase od únosu, nutně dojde k ohrožení účelu Haagské úmluvy, která má procesní charakter, nejedná se o lidskoprávní úmluvu chránící jednotlivce na objektivním základě.

Vodítko Soud nalezl, *mutatis mutandis*, ve své judikatuře k vyhoštění cizinců (*Maslov proti Rakousku*, cit. výše, § 71), dle které je za účelem posouzení přiměřenosti přijatého opatření o vyhoštění dítěte usazeného v hostitelské zemi třeba vzít v úvahu nejlepší zájem a blaho dítěte zejména s ohledem na obtíže, kterým by čelilo v cílové zemi, a pevnost rodinných, sociálních a kulturních vazeb s hostitelskou zemí a s cílovou zemí. Rovněž je třeba vzít v úvahu uvedené obtíže v cílové zemi pro rodinné příslušníky, kteří dítě doprovázejí (*Üner proti Nizozemsku*, č. 46410/99, rozsudek velkého senátu ze dne 18. října 2006, § 57).

V projednávané věci má dítě švýcarské státní občanství a do země přijelo v roce 2005 ve dvou letech. Od té doby tam nepřetržitě žije (4 roky v době rozhodování). Dle zpráv od stěžovatelů se mu daří dobře a v roce 2006 začalo navštěvovat mateřskou školu, poté základní školu a hovoří francouzsky. Ačkoli je ve věku, kdy stále má určitou schopnost se přizpůsobit (7 let v době rozhodování), pokud by

bylo znovu vykořeněno ze svého obvyklého prostředí, mělo by to pro něj pravděpodobně závažné následky, zejména pokud by se navrátilo samo. Jeho navrácení do Izraele tudíž nelze považovat za prospěšné. Vzniklé potíže je třeba zvážit oproti výhodám, které by získalo. Soud vyzdvihl, že před únosem dítěte izraelský soud omezil styk otce s dítětem na dvakrát v týdnu za asistence orgánu péče o dítě. Otec dítěte se znovu oženil a rozvedl v době, kdy jeho druhá žena byla v jiném stavu. Poté se oženil potřetí. Jeho druhá žena podala žalobu na neplacení výživného na jejich společné dítě. Uvedené skutečnosti vzbuzovaly pochybnosti o jejich prospěšnosti pro blaho dítěte. Matka se v případě návratu vystavovala riziku trestního postihu, který mohl vyústit v uvěznění (*a contrario Paradis a ostatní proti Německu*, č. 4783/03, rozhodnutí ze dne 15. května 2003). Uvedený scénář nebyl v nejlepším zájmu dítěte za situace, kdy by matka byla pro dítě jedinou vztahovou osobou. Matčino odmítnutí návratu do Izraele se tudíž nejvíce jeví jako zcela neodůvodněné. Jelikož má švýcarské státní občanství, má právo zůstat ve Švýcarsku. I za předpokladu, že by se vrátila do Izraele, je otázkou, kdo by se staral o dítě v případě jejího trestního stíhání a následného uvěznění. Schopnost otce se postarat je s ohledem na jeho minulé chování a omezené finanční zdroje zpochybněna. Nikdy nežil s dítětem sám a dítě neviděl od jeho odjezdu z Izraele.

Soud učinil závěr, že zejména s ohledem na následný vývoj situace stěžovatelů, jak byl uveden v rozsudku okresního soudu z června 2009, nebylo navrácení do Izraele v nejlepším zájmu dítěte. Nucené navrácení matky do Izraele s dítětem by bylo nepřiměřeným zásahem do jejího práva na respektování rodinného života. Soud proto konstatoval, že by byl porušen článek 8 Úmluvy ve vztahu k oběma stěžovatelům, pokud by došlo k výkonu rozsudku o navrácení dítěte do Izraele.

### III. Oddělená stanoviska

Soudce Lorenzen, ke kterému se připojila soudkyně Kalaydjieva, ve svém souhlasném stanovisku uvedl, že porušení článku 8 Úmluvy představoval již samotný rozsudek federálního soudu nařizující navrácení dítěte do Izraele.

Soudce Cabral Barreto ve svém souhlasném stanovisku poznamenal, že plynutí času není dostatečným důvodem ke změně nezákonné situace a že je zastáncem naplňování Haagské úmluvy.

Soudce Malinverni ve svém souhlasném stanovisku poukázal zejména na plynutí času a následnou rodinnou situaci otce dítěte, které ho vedly k závěru, že navrácení by nebylo v nejlepším zájmu dítěte.

Dle soudkyně Jočienè, soudce Sajó a soudkyně Tsotsorie federální soud rozhodl o navrácení s nejlepším úmyslem naplnit účel Haagské úmluvy, avšak již samotný rozsudek porušil článek 8 Úmluvy, jelikož nebyl řádně vzat v úvahu článek 13 Haagské úmluvy.

Soudce Zupančič ve svém nesouhlasném stanovisku upozornil na mylné srovnání projednávané věci s případem *Maumousseau a Washington proti Francii*.